

רשמים ממערכת החינוך ביפן

מבוא

לסיור ביפן נסעתי עם חברת: "שי בר-אילן" ביוני 2017. בסיור שאבתי אינפורמציה על מערכת החינוך ביפן מהמדריך היפני של הסיור Tetsuo Kanai, מהמדריכה בלהה רשף, מאנשים אתם שוחחתי על מערכת החינוך, ממפגש עם תלמידים יפנים לאחר שעות לימודיהם ובטקס זיכרון של תלמידי בי"ס תיכון בהירושימה. כמו-כן, נעזרתי במאמרים על מערכת החינוך ביפן: מאמרו של עמי וולנסקי, סמנכ"ל לשעבר במשרד החינוך, ומרשמייה של דנה פאר על מערכת החינוך ביפן, כמורה ישראלית לשפה האנגלית שלימדה ביפן. לצערי לא התאפשר לי ביקור בבתי הספר, משום שהחברה שעמה נסעתי לא קבלה ממשרד החינוך היפני אישור לביקר בבתי ספר.

פתח דבר

מעמד הילד/ה מטרומ לידה

ההתייחסות הרצינית לילד והשאיפה למצוינות מתחילה כבר עם הגילוי על דבר ההיריון של האישה. כתוצאה מהכניסה להיריון, האישה על פי רוב עוזבת את מקום עבודתה על מנת לתת תשומת לב מרבית לתינוק העתיד להיוולד. האישה שנכנסה להריון משתדלת לשמור על דיאטה כי אסור לה לעלות במשקל מעל 5-7 ק"ג. (הנשים היפניות הן נמוכות ורזות ואם הן תעלינה במשקל עלולות להופיע קשיים בלידה, משום שהן מעדיפות לידה טבעית ללא קבלת זריקות הרגעה של הכאבים בשעת הלידה). הן גם משתדלות לא להיות במתח, להימנע מעישון, וממשקאות חריפים. הן מתנהגות לפי תורתו של אריסטו, הפילוסוף היווני היחידי שהתייחס לחינוך הילד כבר מתקופת ההיריון של האישה. לאחר הלידה התינוק ישן במיטת האם, והבעל נאלץ לישון במיטה נפרדת; או עובר לגור עם הוריו על מנת שבכי התינוק לא יפריע לו בשנתו - הוא עלול לא להיות רענן למחרת בזמן עבודתו (ביפן באים לעבוד ולא באים למקום העבודה).

האם נשאר עם התינוק עד גיל שנתיים או שלוש, ואז היא עושה את מירב המאמצים להכניסו לגן פרטי יוקרתי ששכר הלימוד בו גבוה. אם היא לא מצליחה היא מכניסה את הילד לגן ממשלתי שגם הוא ברמה טובה.

מבנה מערכת החינוך ביפן

מבנה מערכת החינוך ביפן דומה למבנה מערכת החינוך במדינת ישראל. בי"ס יסודי 6 שנותי. חטיבת ביניים 3 שנים ובי"ס תיכון 3 שנים.

שנת הלימודים ביפן מתחילה ב-1 באפריל. שנת הלימודים מחולקת ל-3 סמסטרים.

שבוע הלימודים הוא חמישה ימים. והחופשות בבתי הספר מחולקות: בקיץ ששה שבועות, ובחורף שבועיים. יום הלימודים ביפן מתחיל בשעה 8 בבוקר עד 4 אחר-הצהרים, אלא שתלמידי חטיבות הביניים ותלמידי בתי הספר התיכוניים אינם הולכים לביתם וממשיכים במועדוני ספורט במקצועות כגון: בייסבול, כדור-עף ועוד עד השעה 6 בערב. כמו-כן, פעמיים עד שלוש פעמים בשבוע ממשיך התלמיד היפני לבי"ס פרטי שנקרא "הג'וקו" - בו חוזרים על חומר הלימודים בביה"ס ומתגברים את המקצועות: מתמטיקה, מדע, מדעי החברה ואנגלית.

התלמידים מבתי-ספר יסודיים מגיעים גם לבתי-הספר פרטיים על מנת להתחזק בחומר הלימודים במטרה להתקבל לבתי ספר טובים בהמשך. כאשר התלמיד מסיים את לימודיו בביה"ס הפרטי, הוא מגיע הביתה בסביבות השעה 8 בערב ואז מכין את שעורי הבית. לכן התלמיד ביפן ממעט לצפות בשידורים בטלוויזיה במהלך שבוע הלימודים; בעוד שהתלמיד בישראל צופה בשידורי טלוויזיה כ-3 שעות בממוצע ביום. ביפן בימי החופשה ביום שבת וביום ראשון, המועדונים פתוחים ועומדים לרשות התלמידים.

מבט חיובי ושליילי על הבחינות בבתי הספר ביפן

המתח לקראת הבחינות של התלמידים הוא רב, כי כולם שואפים להצליח. התלמידים אינם נבחנים על הבנת חומר הלימודים, אלא בעיקר על עובדות המתבססות על שינון ולא על חשיבה לעומק. זוהי נקודת החולשה של מערכת החינוך ביפן, למרות זאת הם מצויים במקומות הראשונים במבחני ההישגים הבין-לאומיים. המתח לקראת ההישגים בבחינות, גורם לאחוז גבוה של מתאבדים מקרב התלמידים שהוא בין הגבוהים בעולם. הסיבות לכך הן: הלחץ החברתי להצליח, וגם הלחץ מצד ההורים שעם הלידה מחדירים לתודעתו שהוא חייב להצטיין בלימודיו. אולם תלמידים חלשי אופי, שאינם מצליחים בבחינות ובבחינות הכניסה לאוניברסיטאות מעדיפים להתאבד מאשר להביט בעיני הוריהם והחברה.

נוכחות התלמידים בביה"ס ואיחורים ללימודים

שעור נוכחות התלמידים בשעורים הוא 90%. זהו שעור גבוה ביותר, הנותן את תוצאותיו בהישגי התלמידים היפנים; לעומת 42% בלבד של תלמידים בישראל הנוכחים בכל השעורים. ביפן רק 6% מהתלמידים מאחרים לשעורים; לעומת 56% מתלמידים בישראל המאחרים לשעורים.

מינוי מורים, שכר המורים ומעמד המורים ביפן

מעומדים להוראה, שעברו הכשרה להוראה, כולל תעודת הוראה – מתקבלים לעבודה רק לאחר מבחנים וראיונות אישיים, ורק כ-50% מהם מתקבלים להוראה למרות שנות ההכשרה שהם עברו. שכר המורים הנקבע ע"י המדינה הוא הגבוה ביותר במשק הציבורי וכולל 15 משכורות בשנה. לכן הביקוש למקצוע ההוראה הוא גבוה וגם אנשי תעשייה מעוניינים לעבור למערך ההוראה. על-כן, מעמדו של המורה בחברה היפנית מכובד.

שעות עבודת המורה – היעדרויות מורים ואיחורי מורים לשעורים

המורים, על פי התקנון חייבים לסיים את עבודתם בשעה 17.00, (התלמידים מסיימים בשעה 16.00), אלא שרוב המורים מסיימים את יום עבודתם בשעה 19.00 כי הם בודקים את עבודות התלמידים ומתכוונים לשעורים של יום המחר.

היעדרויות המורים ואיחורי מורים ביפן שואף לאפס; בעוד שבשראל 40% מהמורים נעדרים מהעבודה מדי חודש לפחות יום אחד, ו-25% מהמורים מאחרים לשיעורים בממוצע עד 6 דקות.

החופשות ביפן מיועדות לתלמידים ולא למורים. לכן מורים רבים נשארים בימי החופשה בבתי הספר ללימודים ולהשתלמויות. רצינות עבודת המורים ומסירותם למקצוע, נותנים את אותותיהם בהישגי התלמידים.

ניקיון בתי הספר

התלמידים ברוב בתי הספר ביפן מנקים את הכתות, הסדנאות וגם את בתי השימוש. התוצאה מתבטאת בשמירה על הניקיון ומכבדת את ערך עבודת התלמידים. כלומר, ביפן לא רק שמים את חינוך הילד במרכז, אלא גם מטילים עליו חובות וגבולות. אלו ערכים חינוכיים ממדרגה ראשונה, שרצוי ליישם אותם גם בארץ.

הזנת התלמידים

התלמידים אוכלים את ארוחות הצהרים בכתות הלימוד יחד עם המורים בסדר מופתי. הארוחות מוגשות ע"י קייטרינג, עם תפריט הכולל אוכל בריא ומזין.

טקס הזיכרון של תלמידי בית ספר תיכון בהירושימה

ההתרשמות החזקה ביותר מדרך החינוך ביפן, הייתה בזמן טקס הזיכרון לזכר חללי הפצצה האטומית שהוטלה על העיר הירושימה. ראיתי בטקס את תלמידי ביה"ס התיכון שהגיעו מעיר הבירה טוקיו. התלמידים עמדו בסדר מופתי. המורים עמדו בצד ולא היו צריכים להעיר הערות לתלמידים במהלך הטקס. כמו-כן, ניהול כל הטקס התנהל ע"י נציגי התלמידים מבלי התערבות המורים. התלמידים הראו רצינות, למרות שאירוע הפצצה התרחש לפני עשרות שנים.

מנחם שטרן יחד עם תלמידי ביה"ס תיכון מטוקיו בטקס הזיכרון לזכר חללי הפצצה האטומית על הירושימה

לסיכום

ליפן מערכת חינוך בעלת הישגים רבים בתחום הלימודים, משמעת מופתית, נימוסים טובים, שאיפה למצוינות, יחס של כבוד למורים ולהורים. במהלך סיורי ביפן פגשתי עשרות תלמידים שחזרו מבתי הספר בתום יום לימודים. כולם לבושים בתלבושת אחידה, הלכו בצורה מנומסת ועם מאור פנים.

אולם ישנה נקודת חולשה והיא שלא שמים דגש בהוראת המקצועות על חשיבה.

כתוצאה מרדיפה להגיע למקסימום הישגים, קיים אחוז גבוה של מתאבדים.

אבל מהפן החיובי של מערכת החינוך המתבטא בהישגים לימודיים, שאיפה למצוינות, משמעת פנימית, וכבוד למורים ולהורים, ניתן לקחת דוגמה וללמוד ממנה.